

TOÀN CẦU HÓA VÀ BIẾN ĐỔI ĐÔ THỊ Ở VIỆT NAM ĐƯƠNG ĐẠI *

NGUYỄN ANH TUẤN

Cuốn sách này chọn lọc giới thiệu mười bốn khía cạnh khác nhau liên quan đến vấn đề biến đổi đô thị tại Việt Nam đặt trong một khung cảnh rộng lớn của tiến trình toàn cầu hóa và hiện đại hóa. Cuốn sách là sự tiếp nối thành công của hội thảo quốc tế cùng chủ đề do Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn (Đại học Quốc gia Hà Nội) phối hợp với Viện Văn hóa và Xã hội (Đại học Tây Sydney, Australia) tổ chức năm 2015. Với hướng tiếp cận nghiên cứu liên ngành, cuốn sách là tài liệu tham khảo hữu ích về chủ đề biến đổi đô thị trong quá trình chuyển đổi ở Việt Nam trong mối liên hệ với thế giới.

Mở đầu, hai học giả đại học Tây Sydney, Australia trình bày các vấn đề mang tính lý luận. Ien Ang giới thiệu xu hướng nghiên cứu gắn kết (*engaged research*) trong thế kỷ XXI. Những thách thức toàn cầu hiện nay cho thấy, tầm quan trọng của ngành khoa học xã hội, cũng như xu hướng kết nối các ngành/lĩnh vực khoa học cùng tìm lời giải cho các vấn đề nan giải. Tác giả tóm lược ba điểm chính cần lưu ý và khẳng định

bản chất hướng tới tương lai của định hướng nghiên cứu gắn kết này. Paul James trình bày tổng thể về biến đổi đô thị từ quan điểm toàn cầu với các nguyên tắc tái thiết thành phố dựa trên vòng đời sống xã hội (*Circles of Social Life*). Tác giả gợi ý rằng nhà nghiên cứu cần lưu ý tổng thể bốn yếu tố trong vòng đời sống xã hội gồm: kinh tế, chính trị, sinh thái và văn hóa.

Trần Văn Kham và Phạm Văn Quyết bàn về sự tham gia xã hội của lao động nhập cư tại các đô thị ở Việt Nam theo sáu khía cạnh: số lượng bạn bè, mức độ thăm viếng xã giao, cách thức giải quyết khó khăn trong cuộc sống, mức độ tham gia các hoạt động ở địa phương, hoạt động tại thời gian rảnh rỗi và trải nghiệm các vấn đề xã hội. Hoàng Bá Thịnh chia sẻ nghiên cứu về di dân và biến đổi dân số ở Tây Nguyên trong quá trình đô thị hóa. Tác giả tập trung tìm hiểu các dòng di cư nội địa, di cư ở các tỉnh Tây Nguyên và sự biến đổi dân số ở Tây Nguyên. Theo đó, di cư đã và đang đặt ra nhiều vấn đề xã hội, môi trường ở khu vực này.

* Phạm Quang Minh, Nguyễn Văn Sửu, Ien Ang, Gay Hawkins (2016), *Toàn cầu hóa và biến đổi đô thị ở Việt Nam đương đại*, Tri Thức, Hà Nội, khổ 16x24 cm.

ở vùng ven đô Hà Nội. Nguyễn Văn Sửu bàn về cơ hội và thách thức trong quá trình biến đổi sinh kế tại hai làng ven đô Hà Nội trong tiến trình công nghiệp hóa và hiện đại hóa. Tác giả phân tích thực tiễn biến đổi sinh kế trên các trục: quy mô thu hồi đất nông nghiệp, tiền đền bù, biến đổi sinh kế, sự phát triển của các hoạt động buôn bán. Phan Thị Ngọc tiếp cận vấn đề dưới tham chiếu khung sinh kế bền vững tại một làng thuộc Mê Linh, Hà Nội. Nghiên cứu chỉ ra thực trạng tại điểm nghiên cứu 80% diện tích đất nông nghiệp bị thu hồi làm cho nhiều hộ gia đình mất đất, kéo theo nguồn sinh kế nông nghiệp truyền thống bị mai một. Tiến trình chuyển đổi gắn với mâu thuẫn và phản kháng có nguồn gốc từ những bất bình đẳng trong việc quyết định mức đền bù giá trị quyền sử dụng đất cũng như việc thực thi chính sách. Một khía cạnh khác, Nguyễn Thị Phương Châm khi phân tích và luận giải về sự biến đổi văn hóa ở làng Xuân Đình, Hà Nội cho biết các chủ thể văn hóa đã chủ động thích ứng với những biến đổi của bối cảnh xã hội nhằm sáng tạo và làm giàu thêm vốn văn hóa của cộng đồng làng.

Trần Hữu Sơn và Trần Thùy Dương đề cập về vai trò của cửa khẩu trong biến đổi văn hóa và xã hội ở đô thị Lào Cai. Theo các tác giả, cửa khẩu Lào Cai là hạt nhân cốt lõi trong quá trình hình thành và phát triển đô thị Lào Cai. Nó có một số tác động nhất định đến đô thị trên một số phương diện như cấu trúc không gian theo chiều dọc, xây dựng không gian thiêng, phân tầng xã hội. Đinh Hồng Hải luận giải về sự chuyển dịch tín ngưỡng Di Lặc - Thần Tài như là một biểu tượng tôn giáo - tín ngưỡng mới trong xã hội. Tác giả chỉ ra rằng tín ngưỡng này được thị trường hóa trở thành một dạng thức “tín ngưỡng tài lộc” nổi bật. Đoàn Thị Tuyền đặt mối quan tâm nhân học về mối liên hệ di dân và sự biến

đổi tín ngưỡng của người Thái Trắng ở huyện Quỳnh Nhai, tỉnh Sơn La. Theo tác giả, biến đổi đời sống tôn giáo, tín ngưỡng diễn ra ở mọi cấp độ của thực hành tín ngưỡng tôn giáo.

Trần Văn Kham, Lưu Minh Văn và Hoàng Văn Luân nhận diện sự biến đổi giá trị về quan hệ xã hội của nhóm sinh viên trong đời sống đô thị đương đại. Các tác giả cho rằng bên cạnh những yếu tố truyền thống, đã có những dấu hiệu mới liên quan đến không gian ảo do Internet đem lại. Vũ Trường Giang và Nguyễn Duy Hạnh nhìn về lối sống của cư dân đô thị ven biển Hạ Long dưới góc nhìn không gian sinh tồn. Hai tác giả tóm lược năm giá trị tích cực và ba biểu hiện tiêu cực liên quan đến lối sống đô thị tại điểm nghiên cứu. Đặng Thu Hương nhìn nhận các phương tiện truyền thông đại chúng mới đã có những tác động to lớn đến đời sống văn hóa - xã hội ở đô thị như hình thành một thế hệ @, thúc đẩy quá trình cá nhân hóa, thể hiện cái tôi của giới trẻ, thúc đẩy quá trình dân chủ hóa, tạo thuận lợi cho các giao tiếp xã hội. Bên cạnh đó, nó cũng đưa đến những hệ quả đáng quan ngại đến công chúng xã hội, đặc biệt là giới trẻ. Trần Văn Hải đặt vấn đề về việc bảo hộ nhãn hiệu cho các sản phẩm nông nghiệp khu vực ven đô như là một vấn đề nghiên cứu mang tính ứng dụng cấp thiết.

“*Toàn cầu hóa và sự biến đổi đô thị ở Việt Nam đương đại*” là một cuốn sách tham khảo có giá trị không chỉ đối với những người quan tâm nghiên cứu về nhân học đô thị, mà còn có ý nghĩa khoa học và thực tiễn đối với việc nghiên cứu phát triển, quy hoạch các vùng đô thị ở Việt Nam trong tầm nhìn toàn cầu hóa. Đây là một hợp tuyển có chất lượng cao về chuyên môn, thể hiện tâm huyết nghiên cứu các tác giả cũng như đơn vị tổ chức tổ chức xuất bản cuốn sách.